

POSTMODERN DÖNEMDE KAMU YÖNETİMİ ALGISI VE KAMUSAL ALAN TARTIŞMALARI

Yrd. Doç. Dr. Hüsamettin İNAÇ*

Arş. Grv. Selami ERDOĞAN**

Özet

Kaçınılmaz bir olgu olan toplumsal değişme, günümüzde küreselleşme, postmodernizm, enformasyon toplumu, tüketim toplumu, post-endüstriyel toplum gibi farklı kavramsallaştırmalarla farklı yüzleriyle tezahür etmekte, buna bağlı olarak da sosyolojik parametreler yeniden üretilerek yeniden tanımlamaya muhtaç hale getirilmektedir. Bu bağlamda, 20. yüzyılın sonralarına doğru pek çok alanda yeni bir dönemin başladığına dair görüşler dile getirilmeye başlandı. Bu yeni dönem ekonomik, sosyal, siyasal, sanat, mimari v.b. pek çok alanı kapsamaktaydı. Bu ortaya çıkan yeni durum, postmodernizm (ya da post modern durum) olarak ifade edildi, yeni durumun esas ifade ettiği şey ; içinde yaşanan modern durumun artık sona erdiği, bu yeni durumun modernizmi aşan bir aşama olduğu gerçeğidir. Taşların yerinden oynaması doğal olarak, “ kamusal alan” diye nitelenen alanda da değişimlere yol açacaktı. Çalışmamız; kamusal alan kavramını; sosyo-politik hayatımıza yeni giren farklı değişkenler çerçevesinde yeniden tanımlama arayışına girerek sivil hayatın ve özgürlükler sahasının günümüz gerçekleri bağlamında sınırlarını irdeleme amacını taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Çoklu modernite, bireysel özgürlük, kamusal alan, postmodernizm

* Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi

** Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi

THE PERCEPTION OF PUBLIC SPHERE IN POSTMODERN ERA AND THE DISCUSSIONS ON THE VARIETIES OF PUBLIC SPHERE

Abstract: As an inevitable phenomena the social change has been crystalysed as globalization, postmodernism, information society, consumption society, post-industriel society vicae versa... Depending upon these conceptualizations, the exisitind social parameters has been supposed to be re-defined and re-produced. In this context, at the end of the 20th century the repercussions of the afementioned change has been revitalized through the social, economic, political, artistic and architectual spheres. This new case has been called as post-modernity. In this case, modern era has been failed and faded away and, then, modernity has been surpressed. This study includes the elaborations over the transformation of the notion “public sphere” as a socio-political parameter in convenience with the newly emerged plural modernities and its novelties has been brough about with new perceptions as well as civil society and individual liberties.

Key words: Plural modernities, individual liberties, public sphere, postmodernism

Giriş

XX.y.yılım sonralarına doğru pek çok alanda yeni bir dönemin başladığına dair görüşler dile getirilmeye başlandı. Bu yeni dönem ekonomik, sosyal, siyasal, sanat, mimari v.b. pek çok alanı kapsamaktaydı. Bu ortaya çıkan yeni durum, postmodernizm (ya da post modern durum) olarak ifade edildi, yeni durumun esas ifade ettiği şey ; içinde yaşanan modern durumun artık sona erdiği, bu yeni durumun modernizmi aşan bir aşama olduğu gerçeğidir. Taşların yerinden oynaması doğal olarak, “ kamusal alan” diye nitelenen alanda da değişimlere yol açacaktı.

Modern dönemde var olan toplumsal ilişkiler, yaşam biçimleri, üretim biçimi, tüketim anlayışı, siyaset ve yönetim anlayışı, sanat ve estetik anlayışı, artık yerini bambaşka bir anlayışa bırakmaktaydı. Modern dönemde akılcılığa ve aydınlanma anlayışına dayanan düşünce biçimi, bu anlayışı eleştiren bir düşünce biçiminin (postmodern düşünce) hedefi olmuştur. Bir anlamda modernizmin bir eleştirisi, anti-tezi olarak ta değerlendirilebilecek bu

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

anlayışa, herkesin olumlu bir gözle baktığını söyleyebilmek oldukça güçtür. Postmodernizmin taraftarları onun herkese kendini ifade imkanı sağlayan, heterojenliklere hoşgörüyü bakan bir ideoloji olduğunu iddia etseler de, Bauman, Baudrillard gibi düşünürler postmodernizme eleştirel bir gözle bakmaktadırlar. Yani, modernizmin bir eleştirisi olan postmodernizmi, bu düşünürler eleştirmektedirler.

İdeoloji ya da kuramlar insanı hedefler, insana yönelik çözümler ve öneriler sunarlar. Postmodern kuramın (söylemin) sunduğu ürünler de insanın sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal v.b. yapısını şüphesiz ki etkileyecektir. Bu çalışmada, yeni bir kuram olan postmodernizm, insanın yaşamını nasıl (siyasal, sosyal, kültürel v.b.) etkilemektedir? Bu konu tartışılmaktadır. Yeni ortaya çıkan durum gerçekten insanların yaşamını daha da mı kolaylaştırmıştır? İnsanların daha özgür düşünmelerine ve kendilerini daha kolay ifade etmelerine mi imkan tanımıştır? Siyasal katılımcılığın sınırları daha da genişlemiş midir? Postmodernizm tutucu ya da radikal bir ideoloji midir? Yeni dönemde önemi iyice artan teknolojik (TV, bilgisayar, internet v.b.) gelişmeler toplumsal yaşamı nasıl etkilemektedir? Sorularına yanıtlar aranacaktır.

İlk olarak, kamusal alan ve postmodernizm kavramları -her ne kadar üzerlerinde net bir uzlaşma olmasa da- tanımlanmaya çalışılacak, modernizmden postmodernizme geçiş süreci ne değinilecektir. Daha sonra, yeni ortaya çıkan durumun yol açtığı tüketim çılgınlığı üzerinde durularak, bu yeni durumun toplumsal yaşam üzerinde yol açtığı değişiklikler açıklanacaktır. Son olarak ta, modern dönemin demokrasi anlayışını simgeleyen “liberal temsili demokrasi” kuramının yetersizliği ve yeni demokrasi arayışları bağlamında “radikal demokrasi” kavramına gönderme yapılacaktır. Bunun yanında yeni bir kamu yönetimi anlayışına örnek olarak Fox ve Miller’in teorik çalışmalarına işaret edilecektir.

I.Kamusal Alan

Kamusal alan kavramının içeriğinin ne olduğu konusunda bir uzlaşmanın varlığını söyleyebilmek gerçekten çok zordur. Kamusal alan konusuyla yakından ilgilenen Habermas’a başvurduğumuzda kamu ve kamusal alan ona göre şunları ifade etmektedir “Kamu, akıl yürütenler ya da rasyonel müzakereciler topluluğudur”, kamusal alan ise “özel şahısların,

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

kendilerini ilgilendiren ortak bir mesele etrafında akıl yürüttükleri, rasyonel bir tartışma içine girdikleri ve bu tartışmanın neticesinde o mesele hakkında ortak kanaati, kamuoyunu oluşturdukları süreç, araç ve mekanların tanımlandığı hayat alanıdır”. Kamusal topluluk genişlediğinde, o zaman doğrudan tartışmanın yerini araçlar , daha açık bir ifadeyle medya dolayımıyla yapılan tartışmalar almaktadır. İşte bu nedenle basın, kamunun ve kamuoyunun oluşmasında vazgeçilmez bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır (YILMAZ, 1998:162).

Habermas kamu ve kamusal alan kavramlarını geniş bir açıdan değerlendirmektedir. “Kamu alanı; kamu alanına sahip olanlar anlamında devleti, kimi kez de devletin/kamu erkinin dışında kalan özneleri işaret etmektedir”(BIÇKI, 2004a:1). Ona göre siyasal kamu ve siyasal kamusal alanın içeriğine baktığımızda “kollektif müzakerenin siyaseti, siyasal iktidarı ve devleti konu edinmesi durumunda, kamunun ve kamusal alanın özel biçimleri ortaya çıkar. Siyasal kamunun, basın dışındaki başlıca iletişim ve kanaat üretme araçları; dilekçe verme, dernekler, partiler, kulüpler, siyasal toplantılar ve tabii demokratik bir rejimde, seçimler, yerel ve merkezi parlamentolardır”(YILMAZ, 1998:162).

Kamusal alan kavramı, özellikle soğuk savaş döneminin bitişiyle birlikte yeni bir döneme girilirken, diğer pek çok alanlarda olduğu (feminist hareketler v.b.) gibi postmodern dönemle ilişkisi bağlamında da tartışmalar konu olmaya başladı. Bu tartışmaya yol açan iki temel nedene işaret edilmektedir. Birincisi Doğu Avrupa ülkelerinin sisteminde meydana gelen çöküntü, ikincisi ise liberal demokrasinin kurumlarının yeni taleplere yanıt verme konusundaki yetersizlikleridir. Bu iki neden, sivil toplum tartışmalarının tekrar çok yoğun bir biçimde gündeme gelmesine yol açmıştır, ve şüphesiz ki sivil toplum tartışmasının kamusal alan tartışmasından bağımsız olması beklenemezdi. İşte bu bağlamda “kamusal alan” kavramı da tartışmalara konu oldu. Bu kavram “sivil toplumda, özel alanın dışında kalan, herkesin katılmasına açık ve aleni olan ilişkiler bütünü olarak da değerlendirilmektedir” (ZABCI, 1997:1-2). Ancak bu noktada kamusal alan kavramını netleştirmek için sivil toplum kavramının içeriğine bakmak da yerinde olacaktır.

“Sivil toplum; piyasa ilişkilerini ve aileyi, gönüllülüğe dayalı örgütlenmeleri, toplumsal hareketleri ve kamusal iletişim biçimlerini içeren” (ZABCI, 1997:2) bir kavramdır.

II.Postmodernizm; Modernlikten Postmodernizme

Son 15-20 yıl içerisinde postmodernizm konusunda kitaplar yazıldıysa da, pek çok toplantı düzenlenmiş ve bildiriler kaleme alınmış olsa da, tüm bu uğraşılara rağmen, herkesin üzerinde uzlaşa sağlayabildiği kesin ve bütüncül bir “postmodernizm” tanımına ulaşmak şu ana dek mümkün olamamıştır. Bir çok düşünür bu kavramı “kritik bütünlük göstermeyen düşünce dışı bir süreç” olarak nitelerken bir kısım düşünür “hiper-entellektüelizm”ya da doğrudan doğruya “anti-entellektüelizm” olarak tanımlamaktadırlar (ŞAYLAN, 2002:28).

Postmodernizmi tanımlama güçlüğüünün yanında, onun kökenlerinin nereye kadar dayandığı soruları da gündeme gelmiştir. Bu nedenle, bazıları nihilist bir (hiççilik) anlayışı çağrıştırdığı için Nietzsche’ye dayandırırken, daha uzaklara gidenler de olmuştur. Nasıl ki, modernliğin kökenleri çok derinlere Augustin’e ya da Eflatun’a bağlanabiliyorsa, postmodernizm de sofistlere kadar götürülebilmektedir. Modernlik; gerçeği aramak demek, kimsenin karşı koyamayacağı kesin ve mutlak doğruya ulaşma çabası demektir. Modern düşüncenin temsilcileri, böyle bir gerçekliğin var olduğunu kabul ederek bunu aramaya koyulmuşlardır. Buna karşın postmodernistler böyle bir gerçekliğin (ya da doğruluğun) var olmayacağı görüşünü söylemek suretiyle sofistlere yaklaşmaktadırlar (SEZGİN, Tarihsiz). Önce estetik alanda görülen postmodernite teması, ilerleyen süreçte kapsamını genişleterek, kültürel, felsefi ve pratik dünyamızın yeni bir düşünce anlayışı haline gelmeyi başarabilmiştir (LACLAU, 1995:81).

Öte yandan, postmodernizm tartışılırken postmodernizm’in “post” ekinden kaynaklandığını göz önünde tutmak, bu ideolojiyi anlamamız konusunda bize yardımcı olacaktır, “post” ekinden kaynaklanmış olması onun bir sonralık, bir başkaldırı boyutu taşıdığına işaret etmektedir. Herhangi bir tanıma indirgenemeyecek bir karışıklığa düzensizliğe sahipse de her şeye rağmen postmodernizm öncelikle modernlikle bir hesaplaşma anlamına gelmektedir (LYOTARD/HABERMAS/JAMESON, 1990 :10).

Yüzyılımızın sonuna doğru hızlanan gelişmeler sonucunda modernlik yerini postmodernliğe bırakırken kesinlik ve onu elinde tutan merkez çözüldü. Modern dönemde desteklenen kolektif-milliyetçi, dini, ideolojik kimliklerin yanı sıra evrenselci bilim, doğru,

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

estetik, hakikat iddiaları güç yitirdi. İktidar, toplum içinde çok sayıda alana yayılarak ağsal bir nitelik kazandı. Merkezi büyük ölçekli fordist üretim yerini küçük ölçekli üretime bıraktı. Merkezsizleşmiş üretim, işçi sınıfının kollektif bütünlüğünü parçalarken birçok yeni meslek grubu ve sosyal hareket yaratıyordu (ÇABUKLU, 2004:7).

Postmodernizm, modernizmi pek çok noktada eleştirmektedir. Modern akıl evrenselliği, birlik-bütünlüğü, aynı kuralların her yerde geçerli olduğu görüşünü savunmaktaydı. Bunun tam aksine postmodernizm ise her durumun farklı olduğunu ve özel bir biçimde anlaşılması gerektiğini savunmaktadır. Her biri kendi ne ait bir mantığa sahip olduğu için, bütün paradigmaların (birbirlerine karşı hiyerarşik üstünlük anlamında) aynı olduğunu kabul eden postmodern bir anlayışta evrensel akla yer tanınmamaktadır. Bunlara ek olarak yine modernizmin bir ürünü olan akıl ve rasyonelite, postmodernizmin duyguya, iç bakış ve sezgiye, özerkliğe, yaratıcılığa, hayal gücüne duyduğu güvenle hiç de anlaşabilecek bir yapıda değildir (BIÇKI, 2004a:1). Modernlikten postmodernliğe geçiş; büyük, merkezi, tek doğrulu siyaset, üretim ve ideolojiden, küçük ölçekli, merkezsizleşmiş, pek çok doğruları olan, belirginliklerin yitirilmiş olduğu bir alana geçiş olarak kabul edilmektedir. Modernlik kesinliğin ve zorunluluğun bir alanı olarak tanımlanırken, postmodernlik sonsuzlaştırılmış tüketici tercihi anlamında özgürlüğün ve bulanıklığın bir alanı olarak tanımlanmaktadır (ÇABUKLU, 2004:9).

Modernlikten kesin olarak farklı anlamlar ifade ettiği kabul edilen postmodernizmin nasıl bir ideoloji olduğu konusunda da uzlaşma sağlanamamaktadır. Habermas postmodernizmi “insanı özgürleştirici değer ve kuramları geçersiz kılmaya çalışan, tutucu bir ideoloji” olarak değerlendirmektedir (ŞAYLAN, 2002:28). Buna karşın Eagleton bu konuda kesin karar vermekte biraz zorlanmaktadır. Eagleton’a göre postmodernizm bünyesinde çelişkileri barındıran bir ideolojidir, “hem özgürlükçü, hem otoriter, hem hedonistik, hem baskıcı, hem çok katlı hem de yekpare olmak, ileri kapitalist toplumların çarpıcı bir görünümüdür” demektedir (EAGLATON, 155). Ancak bu açıklamalara karşın, Habermas’ın tutucu bir ideoloji olarak nitelendirdiği postmodernizme Eagleton son kertede, radikal bir ideoloji olarak bakmakta ve dolayısıyla Habermas’tan ayrılmaktadır. Çünkü ona göre postmodernizm “mutlak değerlere, metafizik temeller ihtiyaç duyan bir sisteme meydan

okuduğu için radikaldir”(EAGLATON, 1995:156). Aslında her iki düşünür de düşüncelerinde haksız sayılmamaktadırlar. Çünkü postmodern olarak nitelenen söyleme bakıldığında ilginç bir ikilemin ortaya çıktığı görülmektedir, “postmodern söylem içinde kapsamlı bir özgürleştirme projeksiyonunun varlığını gösterebilmekte, ama bunun yanında aynı söylem içinde kurulu düzene kritik bakmayı dışlayan ve kurulu düzeni değişmez bir veri sayan tutucu bir yaklaşım ve değerlerin altı çizilmektedir”(ŞAYLAN, 2002:29). Bu değerlendirmelerden yola çıkılarak ya da bir başka ifade ile anlatılmak istenirse; postmodern söylem; içinde ortaya çıkan bu ikileme dayanarak, “tutucu” ve “radikal, ilerici” türünden bir yargıya ulaşmanın fazla da anlamlı olduğunu söylemek gerçekten zordur.

III.Postmodern Tüketim Toplumu

Postmodern dönemde; imalat sanayinin, yerini zihinsel ağırlıklı üretime bırakmasına paralel olarak toplumsal hayat, değişim değerinden kopup simgesel bir değer kazanmış milyonlarca ürün ve hizmetin başıboş dolaştığı kaotik bir işaretler sistemine dönüşmüştür (ÇABUKLU, 2004:7).

Postmodernlik sadece merkezsizleşmiş, dağılmış bir üretimi değil, aynı özelliklere sahip bir tüketici topluluğunun ihtiyacına yanıt verebilmek için belirsizliği özelleştirerek tüketimi sonsuzca çeşitlendirmek ve yeniden üretmek zorundadır. İşte bu nedenlerdir ki, modern toplumda kitlelerin kendilerine ait hissettikleri büyük, kolektif ve genel kimliklerin (sınıf, ulus, din v.b.) parçalanarak küçük, esnek, özelleştirilmiş kimliklerin yaratılması gerekmektedir (ÇABUKLU, 2004:8).

Postmodern/tüketici toplumunda seçim yapmak herkesin kaderi olarak görünmektedir. Fakat gerçekçi seçimlerin yelpazesi farklı olmaktadır. Bu nedenle de bunlar için kaynak arzları da farklılaşmaktadır. Bauman’a göre “burada eşit olarak dağıtılan şey tercih sorumluluğudur” ne var ki “bu sorumluluk doğrultusunda hareket etmek için bireylerin sahip olduğu araçlar eşit değildir”. Yani bir anlamda insanlar eşit biçimde “zorunlu seçiciler” olmaya mahkum edilmektedirler. Ancak bu pratikte seçme kabiliyetinin eşitliğini doğurmamaktadır. Jerrey Jeclicki’nin ifadesiyle “temel bir eşitsizliğin olduğu bir toplumsal

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ortama hareket özgürlüğü kazandırmak, öncekinden daha derin bir eşitsizlik yaratacaktır” (BAUMAN, 2000:30)

Modern dönemin üretim tarzı fordist üretim sistemi olarak adlandırılmaktaydı. Bu üretim tarzı kitle üretimine ve kitle tüketimine dayanan bir üretim tarzı idi. Standart biçimleşmiş üretime imkan tanıyan fordist üretim biçimi merkezileşmeyi gerektirmekteydi. Kapitalist sistem de 1980’lerde girdiği krizden dolayı bu üretim biçimi yerine, esnek üretim olarak da nitelendirilen postfordist üretim biçimine geçmiştir. Postfordizm, kitlesel üretim yerine farklılaşmış üretimi getirmiştir, “Farklılaşmış üretim bir yandan belli bir merkezde toplanma zorunluluğunu ortadan kaldırmış, diğer yandan da tüketici yelpazesinin genişletmeye yaramıştır”. Aynı zamanda bu tür üretim biçimi örgütlü emeğin gücünü de azaltmıştır. İktisadi arka plan olarak ortaya konan postfordizmin kültürel vizyondaki ifadesi postmodern durum olarak ortaya çıkmaktadır (BIÇKI, 2004a:2).

Baudrillard’a göre “tüketim toplumu” olarak adlandırabileceğimiz yeni tür toplum kapitalizmin yeni bir aşaması, yeni bir toplumsal formasyon olarak betimlenmektedir. Bauman’a göre de zannedilenin aksine -ki pek çok kişi postmodernizmle beraber üretimde rasyonelleşmenin, homojenleşmenin sone ermiş olduğunu söylüyordu- üretim sistemi rasyonelleşmiş, homojenleştirilmiş ve hiyerarşi kurulmuş, bir istek ya da gereksinimler zinciri yaratılmıştır. Gerçekten de piyasanın standartlaştırıcı gücü milyonlarca farklı doğruyu tek bir pota içinde eritmekte, düzenli tüketiciler dünyasındaki eğlence, iletişim ve yaşam biçimleri gitgide birbirine benzemektedir. Öte yandan bireyler “tek bir meta almaya değil bir nesnelere zinciri almaya özendirilmekte, böylece birey tüketim yoluyla, kendini diğer bireylerden farklı kıldığını” sandığı bir rüyaya daldırılmaktadır. Yani bireyler aynı zamanda nesneleştirilmektedir. Baudrillard için tüketim bir “varolma metodudur” ve bireyler ancak bu yolla kimlik ve prestij kazanabilmektedirler (ÇABUKLU, 2004:12/ ŞAYLAN, 2002:238).

Bu konuda Harvey’de Baudrillard’tan farklı düşünmemektedir. Harvey, postmodern dönemi daha net anlatabilmek için bize bir örnek vermektedir “Birleşik Devletler’de üretim yapan bir şirket araç telefonuna benzer imitasyonlar üreterek bunları kitlelere pazarlamıştır. Harvey’in bildirdiğine göre bu şirket “im” değerinin dışında hiçbir kullanım yada mübadele değeri olmayan bu üretim dolayısıyla büyük karlar elde etmiştir”. Bu örneği daha açık bir

şekilde yorumlayacak olursak; postmodern dönemde insanlara medya aracılığı ile empoze edilen ve adeta bir tüketim çılgınlığına varan gelişim sürecinin, kar elde etme konusunda hiç te zorlanmayacağını söyleyebiliriz (BIÇKI, 2004a:2). Postmodernizm için imge her şeydir. Bu dönemde imge üreticisi sanayi film ve medya aracılığı ile geçmiştekenden çok daha önemli hale gelmiştir (SERDAR, 2001:354).

IV.Postmodern Dönemde Toplumsal Yaşam

Baudrillard, postmodern toplumu tanımlarken modern topluma atıfta bulunarak yeni toplumsal düzeni tanımlama çabası içerisine girmektedir. Baudrillard'a göre “modernlik, kodları endüstri burjuvazisi tarafından belirlenen bir üretim çağı ise, postmodernlik sibernetik tarafından yönetilen bir enformasyon ve göstergeler çağıdır”. Artık günümüzde imaj similasyon ve gerçeklik arasında herhangi bir sınır bulunmamaktadır, çünkü bu sınır çökmüştür. Kitleler sürekli mesaj bombardımanına tutulmaktadır. Böyle bir durumda da insanlar gittikçe bezginleşmekte, sessiz kalmayı yeğlemektedirler ki , bu da toplumsalın sonu anlamına gelmektedir. Bu yok oluş nedeniyle, sınıflar, ideolojiler, kültürler ve gerçek arasındaki ayrımlar ortadan kalkmıştır (BIÇKI, 2004a:3).

Modern döneme ait toplumsalın çöküşü bireyin yaşantısında da değişikliklere yol açmıştır. Postmodern toplumda birey; onu ulusal, sınıfsal v.b. kimlikler içinde konumlandırılacak “büyük dış güçler” mevcut olmadığı için, kendi kimliğini kendi yaratmak, kendisine sunulan pek çok kimlik arasından en uygun kombinasyonu seçmek zorunda bırakılmıştır. Postmodernizmle gelen toplumsal belirsizlik, güvensizlik, boşluk, muğlaklık, uçuculuk, gelip geçicilik, kayganlık koşullarında, artık bireylere çözümleri uzmanlar sunacaktır. Postmodernlik koşullarında her türlü kişisel sıkıntı, rahatsızlık, uzmanlara danışılması gerek bir problem halini almıştır. Batı toplumlarında terapist, uzmana, danışmana giden insanların sayısı giderek artmaktadır. Toplumsal hayat bir anlamda tıbbileştirilmiş, patolojikleştirilmiştir (ÇABUKÇU, 2004:10-11). Aslında, postmodern toplumda uzmanların önderlik rolünü üstlenmesi ile beraber bir homojenliğin ortaya çıktığı iddia edilmektedir ki, farklılıkları vurgulama iddiasında olan postmodernizm için bu bir çelişki anlamına gelmektedir. Bu yeni dönemde insan üzerinde kesin ve kapsamlı bir denetimin (sibernetikin) egemen olduğunu ileri süren görüşlerde yankı bulmaktadır. Artık

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

insanlar kendilerine sunulan modele bakarak kurgusal gerçeği belirlemektedirler “örneğin insanın özlemini duyduğu, içinde oturmak istediği evi için dünyanın her yöresinde yayımlanan etkin ve yaygın ev dergileri tarafından verilen model vardır ve evin nasıl olacağı, nasıl döşeneceği, bu derginin verdiği modele göre belirlenmektedir. Postmodern dönemin etkili araçlarından olan el kitapları, dergiler, TV ve reklamlar insanlara düşünce ve davranış dünyasını esir almaktadır” (ŞAYLAN, 2002:242-243). Postmodern toplumda, bireylere sunulan serbest zaman etkinlikleri, eğlenceleri, mekanları gitgide birbirine daha çok benzemektedir. Paket turlar, tatil köyleri, alış-veriş ve eğlence mekanları, oteller, gazinolar neredeyse tıpatıp aynıdır (ÇABUKLU, 2004:54).

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi postmodern dönemde farklılaşma ile beraber paradoksal bir biçimde homojenleşmeye de çok sık rastladığımız yadsınamaz bir gerçektir. Postmodernizmin bir değer paradoksu da hoşgörü konusunda kendini göstermektedir. Postmodern toplumda yaşanan olaylar ve gerçeklikler sanıldığı gibi “öteki” olana saygı gösterildiği tezini doğrulamamaktadır.

Yoksulların ve göçmenlerin suçlulaştırılması, ırkçılık ve yabancı düşmanlığının artması, güvenlik saplantısının özgürlüğü boğması, varlıklı kişilerin güvenliği sağlanmış, korunaklı sitelerde yaşamaya yönelmesi şeklinde gerçekleşen olaylar postmodernizmin hiç de hoşgörülü bir ideoloji olmadığını göstermektedir (ŞAYLAN, 2002:12). Bir anlamda postmodernizm “arılık” misyonuna soyunmuştur, bu nedenle “arılığı” sağlamak için “pislik”lerden arındırma işlemini yapması gerekmektedir, “postmodern arılık versiyonunun en iğrenç pislikleri yasayı tanımayanlardır: gaspçılar, araba hırsızları, dükkan yağmalayanlar ve teröristler...”. Yine postmodern arılık anlayışı kendisini “günlük yaşamda, caddelerin ve kentin gidilmese iyi olur bölgelerinin sakinlerine, serserilerine ve aylaklarına karşı alınan önlemlerle” ifade etmektedir. Postmodern birey “potansiyel felaket ve bela odaklarından, göçmenlerden, varoşlardan, evsizlerden uzak durmaya” yönlendirilmektedir (CABUKLU, 2004:20). Yeni ortaya çıkan postmodern durumun bir diğer olumsuzluğu ise dayanışma duygusunu ortadan kaldırmış olmasıdır. “Postmodern dönemde ortaya çıkan konser ve sergi salonları, kafeteryalar, turistik mekanlar, büyük alış-veriş merkezleri gibi kamusal alanlar bireyler arasında gerçek bir sosyal iletişimi ve diyalogu engellemek temelinde oluşturuluyor,

herkes kendi bireysel tüketimin hazzını sürüyor ama başkalarıyla ilişkiye girmiyor” (ÇABUKLU, 2004:144/BAUMAN, 2000:296). Oysa dayanışma olmadan hiçbir özgürlük güvencede varsayılmaz. Toplumsal dayanışmanın ortadan kalkmasıyla birlikte felaket mağdurlarına yardım etme görevi kurumlara devredilmektedir (ÇABUKÇU, 2004:20). Ancak bu kurumların işlevsel olabilmeleri içinde yeterli gelire sahip olabilmeleri gerekmektedir, bu da ancak gelişmiş ülkeler için geçerli olan bir durumdur.

V.Teknoloji ve Sanal Cemaatler

Postmodern toplumda serbest zaman kullanımı (aynı zamanda eğlenceleri de denebilir) açısından evin önemi arttı. Televizyon, sinema, internet v.b. aracılığıyla birey evinden dünyanın her yerine erişebiliyor ya da evinden alışveriş edebiliyor. Hatta işyerine gitmeden evden bilgisayarla çalışma imkanını elde edebilmektedir (ÇABUKLU, 2004:53). Bilgisayarın öneminin artması ise günümüzde bilgisayarın tabulaştırıldığı iddialarına yol açmaktadır. “Bilgisayar bizim için alet/araç değildir, ona araç demek alçaltıcı bir statüdür. Zira o Batı medeniyetinin gelişmişliğinin cisimleştiği bir teknoloji ikonudur. Bu durumda kalkıp bilgisayarın zararlarından bahsetmek düpedüz gericiliktir” şeklinde değerlendirmeler yapılmaktadır (ÇABUKÇU, 2004b:2). Bilgisayarların pek çok faydası yanında, kitap okuma alışkanlığını öldürme, aile içi diyalogu kesme, hayal gücünü görselliğin kolaycılığıyla değiştirme gibi yan tesirlerinin olduğu da gerçektir (BICKI, 2004b:2).

Günümüz toplumu, yani postmodern toplum; “bilgisayar toplumu” ya da “internet toplumu” veya “dijital toplum” gibi cümlelerle de adlandırılmaktadır. Bu yeni durum ister-istemez kendi ürünlerini de vermektedir. İşte bu yeni dönemde ortaya çıkan ürünlerden biri de “sanal cemaatlerdir”.

Postmodern (buna post-endüstriyelde denebilir) dönemin teknolojik alt yapısını oluşturan “enformasyon-iletişim” teknolojileri (ki bunların en önemlisi internet/web) daha önce hiç rastlanılmadık bir biçimde “yeni tür ilişkileri” ve “sanal cemaatleri” gündeme getirdi. Bilimde, teknolojiye ve ekonomideki gelişmeler, geleneksel bakış açısını aşındırmıştır, klasik cemaatler çözülürken yeni tür bireycilik ve gruplaşmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunun yanında, bu toplumsal aşamada insan üzerine kesin ve kapsamlı bir denetim sürecinin egemen

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

olduğu iddia edilmeye başlanmıştır (ŞAYLAN, 2002:241). Aslında pek çok düşünür de bu paralelde görüşlere sahiptir. Lyotard'da postmodern durumdan bahsederken yeni ulaşılan bu toplumsal aşamaya, bilim ve enformasyon devrimlerinin egemen olduğu kanısındadır (ŞAYLAN, 2002:286). Modern dönemle ilgili değerlendirmeler yapılırken, “cemaat yerini topluma bırakmıştı” şeklinde genel bir kanaat vardı. Halbuki ortaya çıkan bu yeni dönemde (yani postmodern durumda) süreç tekrar tersine dönmüştür fikri ağırlık kazanmaktadır. İletişim devrimiyle cemaatin boyutları ve içeriği genişlemiştir. Günümüzde ortaya çıkan sanal cemaatler “postmodern kabileler” olarak da anılmaya başlanmıştır (BOZKURT, 2004:2).

Sanal cemaat kavramı; aynı anda her yerde bulunan bilgisayar networklerinin, fiziki mekandan bağımsız milyonlarca kişinin “siberuzay” da bir araya gelerek oluşturdukları bir kavramdır. Bu bir araya gelen gruplar aynen diğer cemaatlerde ya da sosyal gruplarda olduğu gibi espri, bilimsel tartışma, ticaret v.b. yapmaktadırlar. Duygusal ilişkileri paylaşırlar...beyin fırtınası, dedikodu ve düşmanlık yaparlar. Aşık olur, arkadaş olur ve onları kaybederler. Oyun oynar veya amaçsız dolaşırlar. Sanal cemaatlerde insanlar vücutlarını geride bırakarak gerçek hayatta ne yapıyorlarsa, onları yaparlar. Bunların yanında çok olumlu şeyler de yapabilirler (kitap satın almak gibi), (BOZKURT, 2004:3). Ancak sanal ortamlar insanlara her zaman olumlu şeyler vermezler, bize kazandırdıklarının yanında onun bazı olumsuzluklarının olduğu da yadsınamaz. Zamanımızı çalması, ailemizden ve dış etkinliklerimizden bizi alıkoyması, ilk başta gelen olumsuzluklarıdır. Bunun yanında, sanal cemaatlerin güvenilirlikleri azdır. Karşıdaki insanın doğru söyleyip söylemediğini anlamak zordur. Fiziki dünyada insanların kimliklerini ve yerlerini bilmekteyken siberuzayda bunlar karanlıkta kalmaktadır. Tüm bu olumsuzluklarına karşın yaşlılar, özürülüler, marjinaler ve anti-sosyal kişiliğe sahip olanlar için siberuzayın uygun bir ortam olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Çekingen olan insanların sanal cemaatler içerisinde kendilerini ifade etme konusunda atak bir tavır ortaya koydukları görülmektedir. Ayrıca bu ortamlarda içlerinde yaşadıkları özlemleri ifade ederek rahatlayabilmektedirler (BOZKURT, 2004:4).

Sanal topluluklar aynı zamanda kendi ortak dillerini de oluşturmaya başlamışlardır, “a/s/l : yani yaş (age), cinsiyet (sex), yer (location) veya Türkçe s/l/m (selam) anlamına gelmektedir” (BOZKURT, 2004:5), vücut dilleri ve mimiklerde bazı işaretlerle ifade

edilebilmektedir, ::)) işareti gülümseme olarak anlaşılmaktadır. Her ne kadar sanal alemde ortak bir dil oluşturulmaya başlansa da, ortak bir norm oluşturma sürecinin başlatılabildiğini söylemek çok güçtür. Çocuk pornografisi ve buna benzer yayınlar toplumsal yaşam için bir tehdit unsuru olmaya devam etmektedir.

VI.Postmodern Kamu Yönetimi ve Demokrasi Anlayışı

Postmodern olarak nitelendirilen yeni aşamada eski aşamaya özgü bütün kültürel yapılar ideolojiler insan ve toplumu açıklama iddiasında olan kuram ve paradigmlar da geçerliliklerini yitirmiş kabul edilmektedir. Postmodern dönemde insan ve topluma yönelik her türlü düzenleme önerisi bireyin özgürlüğünü kısıtlayacağı düşüncesiyle reddedilmektedir (ŞAYLAN, 2002:41-42). Postmodern durumun ortaya çıkışı ile “ideolojilerin sonu”nun geldiği şeklinde görüşler ortaya atılmıştır. Ünlü Amerikalı toplum bilimci Daniel Bell “teknolojinin gelişmesine bakarak yakın bir gelecekte sosyalizm, liberalizm gibi ideolojilerin anlam ve etkinliklerini yitireceğini, teknolojik gelişmeyi yakalayan toplumların benzer yapı ve kültüre sahip olacaklarını” iddia etmektedir (ŞAYLAN, 2002:43) Bell’in görüşlerine paralel görüşler gün geçtikçe daha da fazla duyulur hale gelmektedir. Postmodern toplumda özellikle solun yapısının değiştiği şeklindeki görüşler genel kabul görmektedir. Geleneksel işçi partilerinin sendikaların gücü günden güne zayıflamaktadır. Buna karşın yeni sol hareketler çevrecilik, feminizm, barış yanlısı hareket, eşcinsel hareket, ırkçılık ön plana geçmektedir. Ancak bu hareketler ortak hedeflere yönelik bir muhalefet oluşturmayı tam anlamıyla becerebilmiş değillerdir. Kısmi ve parçalı bir görünüm arz etmektedirler (ÇABUKLU, 2004:102). Kapitalizmin ilk dönemlerinde sadece erkekler aileyi aşarak kamusal yaşama taşınabilme imkanına sahiptiler. Modernlik kamusal uzamı erkeklere tahsis ederek kadını özel uzama (eve) hapsetmiş, onun özel hayatını annelik ve ev kadınlığıyla sınırlandırmıştır. Oysa bugün kadın ve çocuklarda kendilerini kamusal alanlarda ifade edebilme imkanını elde etmişlerdir. Öte yandan “doğumevleri, kreşler, okullar, restoranlar, oteller, çamaşırhaneler, fırınlar, terziler, okuma kulüpleri, temizlik şirketleri, huzur evleri, geleneksel aile faaliyetlerini” birer birer alarak kamusal alana taşımışlardır (ÇAHA, 1998:84).

Her şeyin modern dönemdeki durumdan farklılaşmaya başladığı dönemde şüphesiz ki, modern demokrasiler de (liberal temsili demokrasiler de) tartışma konusu olmaktadır.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Zaten konuya başlarken modern (liberal) temsili demokrasinin artık taleplere yanıt veremez duruma geldiğine vurgu yapılmıştı. Liberal demokrasi bugün hem kuram, hem de uygulama açısından eleştirilmektedir. Artık, günümüzde baskı ya da iktidar ilişkilerinden kaynaklanan çok sayıda dilsel ifadenin kuram olma iddiasıyla yer aldığı görülmektedir. Bunların “en bilinenleri feminizm ve çevreciliktir. Postmodern toplumda birbirinden farklı çok sayıda çatışma türü ortaya çıkmıştır”. Bu nedenle yeni bir demokrasi anlayış ve uygulama çabası belirmiştir. Bu çabalardan birine göre de temsili liberal demokrasilerin yerini radikal demokrasinin alması öngörülmektedir (ŞAYLAN, 2002:305).

Radikal demokrasinin kapsamı, sınırları, kuramsal çerçevesi konusunda net bir görüşün varlığından söz edilememektedir. Buna rağmen bu söylem (radikal demokrasi) çok sesliliğin ya da bir başka deyişle “öteki” olanların da söz sahibi olacağı, bununla da yetinmeyip eylem yapabilmesini içeren bir söylemdir (ŞAYLAN, 2002:306). Yine alternatif demokrasi arayışları bağlamında, Amerikalı iki siyaset bilimcinin (Fox ve Miller) -temsili liberal demokrasinin yetersizliğini aşma konusunda yapmış oldukları- teorik çalışmalarından bahsetmek yerinde olacaktır. Onların öngördükleri yapı, postmodernizmin dışlanmadığı ancak Habermas gibi düşünürlerin fikirlerinin de yadsınmadığı bir yapıdır. Tartışmaya ve kamusal alan düşüncesine dayanan bir yapı,. “Fox ve Miller’a göre iki çeşit kategori vardır...Bu iki kategori de onların savundukları görüşe uymamaktadır. Bunlardan ilki, seçkinlerin baskın olduğu , başka kimsenin konuşulmadığı few-talk’tur. İkincisi ise, herkesin konuşabildiği hiçbir sınırlamanın olmadığı many-talk’tur. Ancak bunlara göre her ikisi de yanlıştır. Önerdikleri yöntem ise, ne sadece uzmanların, ne de herkesin katıldığı some-talk’tır”(ŞENER, 2004:1).

Sonuç

Sonuç olarak; XX.y.yılın sonunda ortaya çıkan bu durumun “yeni bir durum” olduğu konusunda fazla bir görüş ayrılığı yoktur, bu konuda pek çok insan hemfikirdir. Ancak yeni durumun neler getirdiği konusunda bir uzlaşma yoktur. Postmodern durumun farklılaşma, hoşgörü, katılımcılık getirdiği şeklindeki görüşler tartışmalıdır. Özellikle, siyasal anlamda modern dönemi temsil eden liberal temsili demokrasinin yetersizliklerine alternatif olarak önerilen (radikal demokrasi gibi) demokrasi kuramlarının yeni ortaya çıkan taleplere yanıp

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

verip-vermeyeceği konusu belirsizdir. Zaten, postmodernizmin kendisi de pek çok belirsizliği içerisinde barındırmaktadır. Yine bu dönemde, sınıflar veya gruplar arasındaki ayrışmaların giderek hızlandığı (keskinleştiği) şeklindeki görüşler, gerçekçi tespitler olarak değerlendirilebilir (korunaklı sitelerde normal insanlardan ayrı yaşamak v.s), bu bağlamda güvenlik sorununun, çok önemli bir sorun olduğu -yadsınamaz bir gerçek olarak- apaçık ortadadır. Öte yandan, merkezsiz üretim biçimlerinin oluşması bireyselliği daha fazla ön plana çıkarmış, insanlar arasındaki toplumsal ilişkileri zayıflatmıştır. Yine, TV, video, bilgisayar (internet v.b.) gibi teknolojik gelişmelerde, kamusal ilişkileri zayıflatarak bireysel ve homojen bir hayat tarzının oluşmasına katkıda bulunmuşlardır, ama yine de bu teknolojik araçlar, paradoksal bir biçimde yeni toplumsal ilişkileri de beraberinde getirmişler “sanal cemaatler” denen gruplar ortaya çıkmaya başlamıştır. Postmodern dönemde dikkate değer gelişmelerden biri de kadınların kamusal alanda daha fazla görünür oldukları gerçeğidir. Bu dönemde kadınlar toplumsal yaşamda daha fazla rol almaya başlamışlardır. Bir diğer gelişme ise çamaşırhaneler, fırınlar, temizlik şirketleri, terziler v.b geleneksel aile faaliyetleri de kamusal alana taşınmışlardır. Yani, postmodernizmin pek çok olumsuz getirisi olsa da, bazı konularda kamusal alan açısından olumlu ve genişletici etkileri de olmuştur, diyebiliriz.

Kaynakça

BAUMAN, Zigmund (2000), *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları* (İstanbul:Ayrıntı) (Çev.İsmail Türkmen)

BIÇKI, Doğan (2004a), “Modernizm ve Postmodernizm,” (http://www.isguc.org/arc_view) 11.06.2004

BIÇKI, Doğan (2004b), “ Postmodern Dönemde İlerilik,” (http://www.isguc.org/arc_view) 11.06.2004

BOZKURT, Veysel (2004), “Sanal Cemaatler,” (<http://www.stradigma.com/turkce/eylul>) 11.06.2004

ÇABUKLU, Metin (2004), *Postmodern Toplumda Kriz ve Siyaset* (İstanbul:Kanat Yayınları)

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ÇAHA, Ömer (1998), “İdeolojik Kamusalın Sivil Kamusala Dönüşümü” *Kamusal Alan*,5:74-95

EAGLATON, Terry (1999), *Postmodernizmin Yanılsamaları* (İstanbul:Ayrıntı) (Çev. Mehmet Küçük).

LYOTARD, Francois/ HABERMAS, Jurgen/ JAMESON, Fredrick (1990), *Postmodernizm* (İstanbul:Kıyı Yayınları) (Çev. Nemci Zeka).

LACLAU, Ernesto (1995), *Postmodernist Burjuva Liberalizmi İçinde* (İstanbul:Sarmal Yayınevi) (Çev. Yavuz Alagon).

SERDAR, Ziyaüddin (2001), *Postmodernizm ve Öteki* (İstanbul:Söylem Yayınları).

SEZGİN, Ömür (Tarihsiz), *Siyasi Düşünceler Tarihi Ders Notları* (Ankara:Bilgi Fotokopi).

ŞAYLAN, Gencay (2002), *Postmodernizm* (Ankara:İmge Kitabevi).

ŞENER, Hasan Engin (2004), “Kitap incelemesi; Postmodern Public Administration,” (<http://www.yonetim.sayfasi.com>),14.06.2004.

YILMAZ, Hakan (1998), “Kamu, Kamu Otoritesi ve Devlet” *Cogito*,15:159-169.

ZABCI, Filiz Çulha (1997), *Siyasal Kuramda Kamusal Alan Sorunsalı* (A:Ü.S.B.E. Yayınlanmamış Doktora Tezi).